

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

25ste JAARGANG, NUMMER 6, JUNI 1989

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redaktie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

Boekbespreking

DE VROEGE GESCHIEDENIS VAN DE S.D.A.P. ZOALS ZE NOG NIET EERDER IS VERTELD

Er is – behalve dan in kleine kring vermoedelijk – nauwelijks of in het geheel geen aandacht aan besteed. Aan het feit bedoelen we, dat het midden-februari j.l. precies tachtig jaar geleden was, dat in Deventer het beroemde, om niet te zeggen beruchte, buitengewoon kongres van de toenmalige S.D.A.P. gehouden werd, een kongres dat het sluitstuk vormde van interne meningsverschillen en richtingenstrijd. Niettemin – hetzij puur toeval, hetzij perfecte timing – is kort voor de bewuste datum een omvangrijke studie verschenen over de partijkonflikten uit die lang vervlogen dagen. Het was het proefschrift waarop, één week erna, de socioloog Henny Buiting (46) aan de Amsterdamse universiteit promoveerde tot doctor in de sociaal-culturele wetenschappen ¹⁾.

Een omvangrijke studie, inderdaad. Het boek van Buiting telt maar liefst meer dan 950 bladzijden, waarvan er 58 in beslag worden genomen door bijlagen en tabellen, 4 gevuld zijn met een vermelding van de geraadpleegde bronnen, 18 met een literaturopgave en eveneens 18 met een naamregister. Tien jaar heeft hij er over gedaan. Dat is niet verwonderlijk wanneer men ziet waarop hij zijn schildering wel niet allemaal baseert. Er schijnen, naast de talloze met het onderwerp verband houdende geschriften, geen bewaard gebleven brieven, geen notulenboeken, geen rapporten, geen kongresverslagen, geen archiefstukken of dokumenten te zijn waarvan hij geen kennis heeft genomen.

Tot dusver werden de eerste vijftien jaren van de S.D.A.P. – de periode beginnend met haar oprichting in 1894 en eindigend met het kongres van Deventer in 1909 – het meest volledig beschreven door mede-oprichter Vliegen. Wat volledigheid betreft wordt diens geschiedenis door het werk van Buiting verre overtroffen. Wie ooit nog iets over de vroege geschiedenis van de Nederlandse sociaaldemocratie wil publiceren of te weten komen, zal moeilijk elders bij elkaar zoveel feiten en feitelijkheden aantreffen als in dit standaardwerk. Het toepassen van een methode van onderzoek op een bepaald onderwerp is een zaak van geduld en vlijt, heeft eens een groot Nederlands historicus uit de 19e eeuw

1) Henny Buiting, „Richtingen- en partijstrijd in de SDAP; het ontstaan van de Sociaal-Democratische Partij in Nederland (SDP)“; uitgegeven door het Internationaal Instituut voor Sociale geschiedenis, Amsterdam 1989.

geschreven. Noch aan het een, noch aan het ander heeft het Buiting kennelijk ontbroken.

Wat Buiting meedeelt omtrent Troelstra en diens engere medestanders of omtrent figuren die men tot ‚de uiterste rechterzijde’ rekent, houdt n i e t in, dat zijn waarheidsliefde hem in de steek zou hebben gelaten zodra ‚de linkerzijde’ en haar vertegenwoordigers ter sprake komen. Er is geen heilig huisje dat hij ontziet. Maar het zijn steeds, zoals gezegd, de heilige huisjes van p e r s o n e n of van s t r o m i n g e n . Die berooft hij van hun stralenkrans; die rukt hij het masker af. Maar hij raakt niet aan het mombakkes waarachter zich naar onze mening de sociaaldemokratie verborg omdat hij – al het door hem opgediste materiaal ten spijt – dat mombakkes nog immer voor haar ware gezicht schijnt te houden. Met andere woorden: zodra het niet om de visie op het b i j z o n d e r e , maar om die op het a l g e m e n e gaat, is Buitings visie niet onze visie.

– o –

Ter verduidelijking van onze kijk op de sociaaldemokratie allereerst een paar uitspraken van Troelstra. In de loop van dat voor de beweging zo belangrijke jaar 1909 zei hij, tijdens een debat over de werkloosheid in de Tweede Kamer: „ . . . de heer Treub (van de vrijzinnig-demokraten – red. D & G) komt minstens zo dicht bij de sociaaldemokraten terecht als de . . . sociaaldemokraten bij de vrijzinnig-demokraten.” Omstreeks 1912 verkondigde hij: „De sociaaldemokratie vervult thans de rol, die de liberale partij omstreeks 1848 heeft vervuld” 2). Op een werderom buitengewoon kongres van de S.D.A.P. dat in februari 1918 te Arnhem werd gehouden verklaarde Troelstra: „ . . . Onze huidige strijd voor kiesrecht enz. was feitelijk geen socialistische strijd; ons program was eigenlijk een wat scherper uitgedrukt burgerlijk program. Verbetering van de arbeiderstoestand onder het kapitalisme was ons doel . . . ”

Om met de laatste uitspraak te beginnen, zij stemt nauwkeurig overeen met wat een kleine tien jaar eerder door een van Troelstra’s opponenten was gezegd, namelijk, dat de ‚S.D.A.P. in werkelijkheid de uiterste linkervleugel van een liberaal blok’ uitmaakte. Zij was ook in overeenstemming met de karakteristiek van de S.D.A.P., ruim 15 jaar tevoren door Saks gegeven in zijn beroemde opstel ‚Naar links of naar rechts’. Daarin werd de z.g. ‚Arbeiderspartij’ ‚een partij zonder arbeiders” genoemd en werd gewezen op haar (keuter) kapitalistisch karakter. Saks sprak van de kat, die men geen kat durft te noemen, uit vrees dat zij op het verkiezingsmenu dan niet meer als haas zou kunnen worden aangekondigd. Die ‚kat’, dat is duidelijk, was voor Saks de burgerlijkheid der S.D.A.P., een burgerlijkheid die maar schamel werd bedekt door de ‚socialistische’ mythe, door de ‚socialistische’ mantel waarin zij zich hulde.

Een kat een kat noemen, dat deden de voormannen der sociaaldemokratie niet al te vaak, of beter gezegd: hoogst zelden. Toen Troelstra de woorden bezigde die wij zojuist hebben geciteerd, deed hij het wél. Wij vinden datgene wat hij in de Kamer over en tot de heer Treub zei buitengewoon karakteristiek. Het is onze opvatting, dat er in het begin van deze eeuw – en nog geruime tijd daarna – in Nederland t w e e vrijzinnig-demokratische partijen waren: de Vrijzinnig Demokratische Bond (V.D.B.) en de S.D.A.P. Die opvatting houdt niet in, dat wij de verschillen tussen die twee zouden willen ontkennen of zouden willen verkleinen. Verschillen waren er en ze waren niet zonder betekenis. De V.D.B., vooruitstrevende tak van het liberalisme, richtte zich tot een ander publiek dan de S.D.A.P., die zich hoofdzakelijk tot de arbeiders richtte. Háár streven – goedkeurend gadeslagen door progressieve intellectuelen als prof. Pekelharing en progressieve fabrikanten als Van Marken – was het, het opkomend industriële kapitalisme ‚bewoonbaar’ te maken voor het proletariaat. Zij zocht de loonarbeider óp te heffen, niet door de

2) In de door hem geschreven brochure ‚De Sociaal-Democratische Arbeiderspartij’.

opheffing van de loonarbeid, doch door de ‚verworpenen der aarde’ tot volwaardige staatsburgers met een menselijk bestaan te maken. Die andere gerichtheid leidde tot een andere terminologie en tot een reeks accentverschillen. Doch al die verschillen — in gerichtheid, in terminologie en in accent — waren wel reëel, doch niet w e z e n l i j k .

Reëel waren de verschillen tussen de S.D.A.P. en V.D.B. inderdaad. Zó reëel, dat daaruit het bestaan van twee w e z e n l i j k gelijksoortige partijen te verklaren valt. En zij konden niet anders dan reëel blijven, zolang de arbeidersklasse nog geen volwaardig deel van de burgerlijke samenleving was geworden, zolang de burgerlijke hervormingsarbeid — door beide partijen gelijktijdig maar op verschillende fronten ondernomen — niet een minimum aan resultaten had opgeleverd, zolang de kapitalistische ontwikkeling van dit land niet een zekere mijlpaal had bereikt.

Wanneer dat precies het geval was is moeilijk vast te stellen. Maatschappelijke processen storen zich niet aan jaartallen. Doch indien men er persé een wenst, dan valt onze keus op het jaar 1909. Dat is, geenszins bij toeval uiteraard, net precies het jaar waarin de S.D.A.P. haar ‚historisch kongres’ van Deventer hield. In 1909 namelijk waren de reële verschillen tussen S.D.A.P. en V.D.B. bijzonder klein geworden. Van dat tijdstip af werden ze voortdurend nóg kleiner. Dat het na 1909 nog ruim 35 jaar heeft geduurd eer de twee vrijzinnig-demokratische stromen in dit land samenvloeiden, is een gevolg hiervan dat de politieke ontwikkeling de maatschappelijke nimmer op de voet volgt en de traditie nu eenmaal een sterk vertragende werking uitoefent.

Vele dingen pleiten er voor om het jaar 1909 te beschouwen als het keerpunt in de onderlinge verhouding tussen S.D.A.P. en V.D.B. Hier moeten we die laten rusten. We willen hier slechts herinneren aan het optreden van de S.D.A.P.-propagandist voor Twente, de heer Leeuwenburg, die zich uitsprak voor blokvorming en ministerialisme en daarmee een geluid liet horen dat van het geluid van de V.D.B. niet meer viel te onderscheiden. Saks stelde toen de vraag, of datgene wat Leeuwenburg verkondigde nog wel een sociaal-democratisch standpunt was. Hij beantwoordde zijn vraag zelf niet. Maar Saks zou haar, zo iemand er bij hem op had aangedrongen, stellig ontkennend beantwoord hebben. Wij niet. Wij achten het standpunt van Leeuwenburg in geen enkel opzicht strijdig met het w e z e n der sociaaldemokratie, geenszins strijdig met haar karakter van burgerlijke hervormingspartij. Wat Leeuwenburg duidelijk aanvoelde was, dat de veranderde omstandigheden de S.D.A.P. als de aktief onder de arbeiders werkzame vrijzinnig-demokratie, niet langer noopten tot een andere wijze van optreden en tot een andere taal dan er gebezigd werd door die vrijzinnig-demokratische partij, die niet werd geplaagd door een quasi-proletarische traditie.

De verschillen tussen de S.D.A.P. en de V.D.B. werden niet plotseling, doch geleidelijk kleiner. In 1909 waren ze zo gering geworden, dat men er onmogelijk meer omheen kon, dat men zich daarvan wel rekenschap geven moest. Dat deed Leeuwenburg. En dat deed Saks toen hij konstateerde, dat de S.D.A.P. na 1909 niet meer dezelfde partij was als voorheen, dat zij nadien het karakter kreeg van een ‚volkspartij’. Maar dat karakter had zij in feite altijd al bezeten.

— o —

Van het bovenstaande vindt men bij Buiting niets. Voor hem bestaat er kennelijk een onderscheid tussen een partij, die weliswaar op grond van haar praktijk burgerlijk en meer speciaal vrijzinnig-democratisch dient te worden genoemd, doch die zich kleedt in een bombazijnen pak met boezeroen en — anderzijds — een vrijzinnig-demokratische partij, gehuld in de geklede jas met hoge hoed van de heer Treub. Nu komt het niet bij ons op om te beweren, dat een bombazijnen pak hetzelfde is als een geklede jas. Maar wie durft te beweren, dat degene die een bombazijnen pak verruult tegen een geklede jas, daarmee

ook verandert van karakter? Troelstra vertegenwoordigde ongetwijfeld een burgerlijke stroming toen hij in 1913 deftig in het pak gestoken en met hoge hoed (op het linkeroor zou Saks later schrijven) naar paleis Het Loo reed. Maar vertegenwoordigde hij daarvoor iets anders? Zo er al enige waarheid schuilt in het bekende gezegde, dat de kleren de man maken, toch zeker niet deze, dat een burgerlijk schaap zolang het maar in proletarisch wolfsvel is gestoken niet burgerlijk zou zijn.

Buiting beschouwt de S.D.A.P. als een socialistische partij, waarbinnen al vrij spoedig na haar optreden twee stromingen of richtingen te onderscheiden vielen die zich alle twee op het marxisme zouden hebben gebaseerd, doch die — zo drukte hij zich ook tijdens zijn promotie uit — daarvan een heel verschillend gebruik wensten te maken. Dat standpunt berust hierop, dat vertegenwoordigers van zowel de ene als de andere stroming zich als ‚marxist’ aandienen en de S.D.A.P. zich ‚socialistisch’ noemde. Buiting beschouwt die partij en haar stromingen als zodanig omdat deze zichzelf als zodanig beschouwden. Hij staart zich aldus blind op een etiket ofwel op een naam. De grote Britse dichter Shakespeare wist al, dat men aan een naam nauwelijks enige betekenis kan hechten. Buiting ziet dat over het hoofd.

Als hij in zijn boek een kleine zes bladzijden lang over het optreden van Troelstra tijdens het Kamerdebat van 1908 over de werkloosheid komt te spreken, dan leest men daar uitvoerig over diens opvattingen omtrent de economische crisis en over de scherpe kritiek die Troelstra's tegenstanders in de S.D.A.P. (Saks, Van der Goes en Gorter o.a.) daarop hebben uitgeoefend. Men leest echter niets over de — hierboven door ons weergegeven — uitspraak waarmee Troelstra het geringe verschil tussen S.D.A.P. en V.D.B. erkende, evenmin als men daaromtrent iets leest in Troelstra's ‚Gedenkschriften’ of bij Vliegen. Dat Buiting die uitspraak niet gekend zou hebben kunnen wij, gezien zijn geduld en vlijt, moeilijk veronderstellen. Anders dan wij, acht hij haar van minder belang vanwege de bril waardoor hij de nog jeugdige S.D.A.P. bekijkt.

Die bril belet hem overigens niet soms scherp te zien. Op blz. 372 blijkt hem niet verborgen te zijn gebleven, dat ‚het marxisme in de interpretatie van Kautsky een amalgaam (d.w.z. een mengsel) vormt van darwinistisch naturalisme en een onder invloed van Engels tot stand gekomen . . . positivistische versie’ ervan. Die woorden stemmen min of meer overeen met de werkelijk vernietigende kritiek die Kar Korsch op Kautsky heeft geleverd, een kritiek, die met de z.g. ‚paus’ van het marxisme zo overtuigend de vloer aanveegde als daarvoor of daarna nimmer is geschied³⁾. Kautsky, zo staat sindsdien wel als een paal boven water vast, is nimmer een marxist geweest. Waarom Buiting in strijd met de genoemde passage overal elders in zijn boek van het ‚kautskyaans marxisme’ spreekt is ons niet duidelijk.

Het is niet de enige kanttekening die wij bij het boek van Buiting menen te moeten plaatsen. Naast tal van ons inziens treffend juiste opmerkingen stuiten wij herhaaldelijk op passages die tegenspraak vereisen dan wel aanvullende korrektie vergen. Om een voorbeeld te noemen: daar waar hij de ‚agrarische kwestie’ behandelt, die in de prille S.D.A.P. tot felle debatten heeft geleid, zouden wij willen opmerken, dat Buiting eraan voorbijziet, dat weliswaar de landbouw niet die ontzaglijke concentratie kende die in de industrie viel en valt waar te nemen, maar dat desondanks de landbouw hoe langer hoe meer door en door kapitalistisch werd en evenals de industrie alle kenmerken van de warenproductie vertoonde. Het is hem ontgaan, zo goed als het ooit beide richtingen in de S.D.A.P. ontging. Die beide richtingen meenden ook, dat een verandering van de

3) Karl Korsch, „Die materialistische Geschichtsauffassung, eine auseinandersetzung mit Karl Kautsky” („De materialistische opvatting van de geschiedenis, een uiteenzetting met Karl Kautsky”). Het later herdrukte opstel verscheen voor het eerst in ‚Grünbergs Archiv’ in 1929.

produktiemiddelen in staatseigendom socialisme betekende en dat de arbeidersklasse de staatsmacht diende te veroveren.. Nergens wijst Buiting er op, dat naar de mening van Marx de staat diende te worden ‚stukgeslagen‘.

Dergelijke (onjuiste) opvattingen over de concentratie in de landbouw, over de verovering van de staatsmacht en daarmee samenhangende problemen huldigde niet slechts de S.D.A.P. maar eveneens de S.D.P. die zich na het kongres van Deventer van haar afsplitste. Buiting heeft zeer terecht de traditionele schilderingen van de oorzaken van deze afsplitsing en van de wijze waarop zij zich voltrok op de mestvaalt geworpen. Wat bij hem naar onze mening onvoldoende uit de doeken wordt gedaan – wat gezien zijn algemene visie op de gebeurtenissen door hem niet voldoende uit de doeken gedaan kón worden – dat is het karakter van de na Deventer optredende S.D.P. Zij is ons inziens ook in ieder opzicht een sociaaldemokratische, maar in tegenstelling tot de S.D.A.P. géén vrijzinnig-demokratische partij. Wij zouden haar willen definiëren als een poging om organisatorische vorm te geven aan de influisteringen van het ‚marxistisch geweten‘ van een aantal theoretici en praktisch werkzame intellectuelen. En als wij van het ‚marxistisch geweten‘ spreken, dan bedoelen wij het ‚marxistisch geweten‘ zoals dat toentertijd sprak en – gezien de maatschappelijke verhoudingen van die dagen – spreken moest. Voor zover dat geweten (theoretisch) ‚zuiver‘ was (en kon zijn) had het geen klankbodem. Voor een proletarische organisatie (van gans andere structuur dan een partij nu eenmaal bezit) was de tijd niet rijp en ontbraken ten enenmale de voorwaarden in de klasse. Voor zover de S.D.P. bepaalde organisatorische successen boekte droegen die geen proletarisch karakter. De tijd zou leren, dat geen partijen, maar arbeidersraden de aangewezen organen zijn als het erom gaat de kapitalistische produktiewijze ten grave te doen dalen en de geboorte van een nieuwe samenleving te bevorderen. Om die reden was de S.D.P. een doodgeboren kind en een doodgeboren kind zou zij blijven. Dat zij zich na de eerste wereldoorlog met pak en zak aan het Russische staatskapitalisme overleverde veranderde daaraan niets., maakte de zaken alleen maar des te onherroepelijker. Overigens was staatskapitalisme niets anders dan dát, wat de S.D.P. als radikale sociaaldemokratie altijd voor ‚socialisme‘ had gehouden. Dat zij haar naam wijzigde en zich bij de Internationale van Moskou aansloot was een even konsekwente als begrijpelijke stap.

Met onze laatste opmerkingen zijn wij enigszins van het boek van Buiting afgedwaald. Wat wij er noodzakelijkerwijs nog over zeggen willen is, dat op de vele, vele bladzijden ervan bitter weinig te lezen valt over de klassenstrijd zoals die zich in de desbetreffende periode van 15 jaar ontwikkelde. Uiteraard spreekt Buiting wel over de stakingen van 1903, maar verder schittert ieder optreden van de arbeidersklasse door afwezigheid. De opvattingen en zienswijzen die hij behandelt worden niet aan de werkelijk plaats vindende klassenstrijd getoetst. Wij ervaren dat als een gemis, dat echter natuurlijk weinig afdoet aan onze waardering voor de kolossale hoeveelheid materiaal die Buiting heeft verwerkt. Hoe kolossal die hoeveelheid wel is en hoe nauwgezet hij haar dokumenteert, daarvan getuigt het ongewoon omvangrijke notenapparaat.

Bij zijn promotie moest de schrijver zich verdedigen tegen de opmerking van een der opponenten – de Amsterdamse professor J.C.H. Blom – dat zijn boek ‚misschien wat te vol was‘. Daar schuilt waarheid in. Beperking die naar het woord van Goethe ‚de meester kenmerkt‘ is niet de voornaamste deugd van Henny Buiting. Wil dat zeggen, dat wij aan een ander, een beknopter boek de voorkeur zouden hebben gegeven? Indien hij had afgezien van allerlei uitwijdingen, statistische toelichtingen en wanneer hij bovendien hier en daar een wat minder wetenschappelijk jargon zou hebben gebezigd, zou hij ongetwijfeld voor een groter publiek hebben geschreven. Maar dan zou zeker niet het boek zijn ontstaan dat Buiting schrijven wilde, dan zouden wij niet de vroege geschiedenis van de S.D.A.P. te horen hebben gekregen op een wijze zoals ze nog niet eerder is verteld. Wij

zouden dan niet de grote hoeveelheid door de officiële geschiedschrijvers vaak – en ongetwijfeld opzettelijk – verzwegen feiten (met de bewijzen daarvoor) opgediend hebben gekregen die thans voor ons ligt. Buitings boek is een pil waar men zich niet gemakkelijk doorheen worstelt. Maar het is wel een pil die uitstekend als tegengif kan dienen tegen hardnekkige mythen en gekleurde voorstellingen. De vele feiten die erin worden vermeld vormen zelfs een tegengif tegen opvattingen die de vlijtige verzamelaar ervan nog altijd huldigt.

– o –

MIJNWERKERS IN BELGISCH LIMBURG LEVERDEN WEDEROM SLAG MET DE RIJKSWACHT

Het is een kleine twintig jaar geleden dat de kompels van Belgisch Limburg op de weg van Zwartberg naar Waterschei slag leverden met de rijkswacht en deze terugdreven over het viadukt dat ter plaatse over de spoorlijn is gebouwd. De brede allee voor het grote mijngebouw van Zwartberg bood na de slag het beeld van verwoesting. De bomen waren omgezaagd om versperringen mee op te werpen; de beruchte kasseien waren uit de bestrating gebroken; delen van ijzeren hekken lagen her en der verspreid in de berm en vensterruiten van bedrijfsgebouwen waren stukgeslagen. Alles en alles over een afstand van enkele kilometers getuigde van de opgekropte en tenslotte spontaan uitgebarsten woede, die zo hevig was geweest, dat de modern bewapende Belgische gendarmerie de mijnwerkers geen ontzag en geen angst meer had ingeboezemd. Bij het treffen tussen arbeiders en ordehandhavers waren het de laatsten die angst gekregen hadden en het onderspit dolven.

Aan dat alles moesten wij terugdenken toen wij op de beeldbuis taferelen zagen die zowel NOS als BRT lieten zien van de jongste botsing tussen de Limburgse mijnwerkers en de beruchte Rijkswachters. Al te veel mijnwerkers zijn er niet meer over in de streek waar eens de ene mijnschacht naast de andere was. Twee mijnen slechts in Zolden en Beringen zijn er nog en dat is alles wat er rest van de eens zo belangrijke Belgische mijnindustrie. Die twee laatste mijnen – zo is nu bekend geworden – dreigen binnen afzienbare tijd ook te worden gesloten. Tegen die plannen kwamen de in hun bestaan bedreigde kompels in verzet.

Inplaats van een aangekondigde demonstratieve mars naar Brussel trok een woedende massa van ruim vijfduizend mijnwerkers naar het hoofdgebouw van de Kempische Steenkoolmijnen B.V. in Houthalen. De Rijkswacht had zich in Brussel gekoncentreerd en werd in het Limburgse volkomen overrompeld. Een deel van het bedrijf werd bezet, de administratie werd gedeeltelijk meegenomen en er werden vernielingen aangericht. Vervolgens werd er op een nabijgelegen kruispunt en op de snelweg Hasselt-Eindhoven slag geleverd met de Rijkswacht en wel op een wijze – zoals de tv liet zien – die herinneringen wekte aan wat er destijds gebeurde. Dat de bonden ook tegen sluiting van de laatste twee mijnen gekant zijn, zoals de kranten meldden, willen we graag geloven. Ze moeten wel. Maar wie de beelden gezien heeft zal er niet aan twifelen dat de arbeiders geheel zelfstandig handelden en methoden hebben aangewend die niet door de bonden worden gebillijkt. Van enige bondsbestuurder hebben we tijdens het NOS-journaal of dat van de BRT ook geen spoor gezien. Dat soort heren pleegt niet met helmen getooid, natte doeken tegen traan- gas om mond en neus gewikkeld, in blauwe overall en met lange ijzeren staven gewapend op gewapende politie-eenheden af te rennen. Ze plegen zich met woorden te wapenen en die woorden zijn doorgaans alleen maar bedoeld om de achterban tot kalmte te manen.

Als dat lukt hoeven de Rijkswachters het niet in hun broek te doen. Als de achterban werkelijk strijden wil, laat ze zich niet door wat voor gewapende macht ook intimideren. Dat was al zo toen meer dan 150 jaar geleden de zijdevevers van Lyon in opstand kwamen. Het is — zo bewijzen de Belgische kompels — door de jaren heen zo gebeven.

— o —

OVER INTELLEKTUELEN EN ARBEIDERS

Via de 'Tijdschriften'-rubriek van 'De Volkskrant' zijn we opmerkzaam gemaakt op een bijdrage van C.P. Bakker in het maandblad 'De Gids'. Hij schrijft daarin over de intellectuelen uit de jaren negentig van de vorige eeuw, die „de arbeiders ontdekten”. Het waren „niet uit de arbeidersklasse afkomstige jonge 'rebellens' die zich afkeerden van het liberalisme en zich bekenden tot het socialisme, overigens zonder daar een scherp omljnd idee van te hebben.”

„Wat Bakker ter discussie stelt” — aldus 'De Volkskrant' — „is de vraag of zij zich aansloten bij de beginnende arbeidersbeweging dan wel daaraan de stimulans hebben gegeven die uiteindelijk leidde tot partijvorming, tot het politiek operationeel maken van hun idealen.”

Goeie vraag, vinden wij, als is het ons niet helemaal duidelijk of met de idealen, waarvan aan het slot van de voorafgaande zin sprake is, de idealen van de intellectuelen, dan wel de zogenaamde idealen van de arbeiders worden bedoeld. Onze opvatting is het altijd geweest, dat de sociaaldemokratie zoals die aan het einde van de vorige eeuw ontstond, geen beweging van, maar een beweging voor de arbeiders was en dat de 'idealens' die zij verkondigde typisch de idealen van sociaal bewogen intellectuelen van de burgerlijke klasse waren. Uit wat 'De Volkskrant' verder nog omtrent het Gids-artikel van Bakker mededeelt krijgen wij de indruk, dat hij onze zienswijze bevestigt.

„Bakker” — aldus 'De Volkskrant' — „bestrijdt een historische visie op het ontstaan van de S.D.A.P. Vernieuwers als Wibaut, Van der Goes, Troelstra en Tak raakten niet in de S.D.A.P. verzeild . . . maar zij richtten die partij op.” Of 'De Volkskrant' hier Bakker volkomen korrekt citeert weten we niet. In ieder geval is het zo, dat Van der Goes en Troelstra wél tot de oprichters van de S.D.A.P. behoren, maar Wibaut en Tak, die er pas enkele jaren na de oprichting lid van werden, niet. Voor de visie van Bakker (die naar 'De Volkskrant' vermeldt oud-redakteur van 'De Waarheid' is) doet dat er echter niet zo veel toe.

Bakker verwijst naar het standpunt van de Tweede Internationale, dat „socialistische politiek niet iets is wat de arbeiders zelf ontwikkelen, maar wat hun van buitenaf moet worden bijgebracht.” Of Bakker het met dat standpunt — dat ooit typisch het standpunt van Lenin was — eens is of niet valt uit het korte stukje in het ochtendblad niet op te maken. Wij zien het zo, dat socialisme moet worden verstaan als de uitkomst van de klassenstrijd, die de arbeiders ter verdediging van hun belangen voeren en dat hetgeen door intellectuelen onder 'socialisme' werd — en doorgaans wordt — verstaan daarmee niets te maken heeft en nimmer meer was dan een etiket dat zij op hun eigen idealen plakten. Als Bakker beweert dat de intellectuelen destijds geen 'scherp omljnd idee van het socialisme' hadden, dan zijn wij dat met hem eens in die zin, dat hun 'idealens' met de strijd van de arbeiders weinig te maken hadden. En dat geldt niet slechts voor de intellectuelen uit de vorige eeuw, het geldt evenzeer voor de jonge intellectuelen uit de 20ste eeuw, in het bijzonder voor die, die in de jaren '60 'de arbeiders ontdekten'.

— o —

BRIEF VAN EEN KAMERAAD IN BARCELONA OVER DE SITUATIE IN SPANJE

In het maartnummer van 'Daad en Gedachte' heeft de lezer een beschouwing aangetroffen over de algemene staking van 24 uur die op de 14e december j.l. werd uitgeroepen door de Spaanse vakbeweging. Op het bewuste artikel, dat werd geschreven door een in Barcelona wonende Spaanse kameraad hebben wij in het nummer van april j.l. commentaar geleverd. Naar aanleiding van dat commentaar — dat wij onze Spaanse vriend hebben toegestuurd — ontvingen wij een uitvoerige brief van zijn hand, waaruit wij het volgende citeren:

Beste vrienden, op het commentaar op mijn artikel over de staking van 14 december heb ik niets aan te merken. Ik vind het heel juist wat jullie daar schrijven. Jullie hebben gelijk als jullie opmerken dat de Spaanse samenleving tot voet kort semi-feodale trekken vertoonde en dat de Spaanse arbeidersbeweging die weerspiegelde. Zoals jullie weten gaat het proces van de vorming van een moderne klasse van industriearbeiders in Spanje langzaam en het heeft vooral plaats gevonden in bepaalde, kleine delen van het land (Catalonië, Baskenland en Asturië). Nog niet zo heel lang geleden, sedert het in werking treden van het 'plan tot stabilisatie' van 1959 nam het tempo van de industrialisatie in deze traditionele industriegebieden toe. Arbeidskrachten uit Andalusië, Castilië, Galicië, Extramadura en andere streken stroomden toe. Daarnaast was er ook sprake van industrialisatie in andere streken, zoals bijvoorbeeld Valladolid, Saragossa en de periferie van Madrid.

De nieuwe industrieën verschaften werk aan personen die voorheen in de landbouw werkzaam waren. Tijdens de Franco-periode waren zij het vooral die klassenstrijd voerden en daarbij zelfstandig optraden. Ik heb dat van dichtbij kunnen waarnemen. In de tweede helft van de jaren '70 woonde ik in Valladolid. Daar is een Renault-fabriek gevestigd waar toen gestaakt werd. Ik had nauwe contacten met de arbeiders, die hun eigen strijdorganisatie vormden, los van de sociaaldemokratische UGT en los van de Comisiones Obreras. Hun ervaringen als industrie-arbeiders hadden ze opgedaan in een betrekkelijk korte periode. De meesten van hen hadden niet langer in een fabriek gewerkt dan op z'n hoogst 5 tot 10 jaar en dat waren dan de jongsten en de meest strijdbaren. Een groot deel van hen onderhield betrekkingen met hun familie op het platteland en onder hen waren er ook die na hun dagtaak in de fabriek bij de landarbeid van hun familieleden hielpen. Dit alles verklaart voor een deel hun verzet tegen de industriële discipline, het zich niet voegen in de nieuwe omstandigheden en hun strijd tegen die verhoudingen waarvan de traditionele vakbonden de uitdrukking zijn. Het verklaart echter tegelijkertijd ook de illusies en de sociale mythen waarin ze, naar jullie hebben opgemerkt, gevangen zitten. En dat alles viel duidelijk te konstateren bij de zelfstandige strijd van dat moment.

Wat jullie schrijven over de Spaanse C.P. is juist. Niettegenstaande haar inspanningen om zich aan te passen bij de nieuwe verhoudingen die geschapen zijn door de ontwikkeling van het kapitalisme in Spanje, is deze partij meer en meer buiten de politieke en sociale werkelijkheid komen te staan. Haar afgang is in het bijzonder hieraan te wijten, dat zij erop uit is geweest de rol van bemiddelaar te spelen, dat wil zeggen een bepaalde functie te vervullen binnen het kapitalistische machtsapparaat. Bij de ontwikkeling van de sociale verhoudingen en het ontstaan van proletarische groepen in de Spaanse samenleving hebben zich schommelingen voorgedaan en die hebben hun weerslag gehad voor de Spaanse C.P. Bij haar pogen zich te moderniseren deden zich tal van splitsingen voor. Ik vraag me af of het enig mogelijke perspectief voor de Spaanse C.P. in de ontwikkelde kapitalistische maatschappij niet in de richting gaat van haar volledige verdwijning.

Een ding is er in jullie commentaar, wat ik niet begrijp. Het gaat om die passage, waar

jullie betogen dat het voornaamste verschil tussen jullie en mij hierin bestaat, dat ik weliswaar zeer scherp de gevolgen van de modern-kapitalistische ontwikkeling voor de Spaanse vakbeweging zie, maar dat ik teveel in algemene termen spreek zodra ik daarover kom te praten. Men zou uit mijn woorden gemakkelijk kunnen konkluderen — schrijven jullie — dat ik de perspectieven van de Spaanse vakbeweging als perspectieven van de vakbeweging z o n d e r m e e r , van de vakbeweging i n h e t a l g e m e e n beschouw. Ik veralgemeen de dingen, zeggen jullie, maar zou daarbij uitgaan van een te smalle basis. Ik zou niet zien, dat de aan het Spaanse kapitalisme van morgen aangepaste vakbeweging niets anders is dan de oude, d.w.z. traditionele vakbeweging in het Westeuropese kapitalisme van gisteren of vandaag.

Ik begrijp hierom niet wat jullie zeggen willen omdat ik het met jullie eens ben dat „de Spaanse vakbeweging die zich aanpast bij het kapitalisme van morgen niets anders is dan de traditionele vakbeweging”. Maar, precies als in het geval van de Spaanse C.P., doemt ook hier de vraag op, of de traditionele vakbeweging wel in staat is zich aan te passen bij de nieuwe, door het kapitaal geschapen omstandigheden zonder een totaal verlies van haar ‚identiteit’, een ‚identiteit’ die gebaseerd is op het feit, dat zij optreedt met bepaalde ‚eisen’ en aldus een functie vervult die voortspuit uit de belangentegstelling tussen kapitaal en arbeid

Als ik betoeg, dat de arbeiders er niet op voorbereid zijn om zelfstandig op te treden, dan doe ik niets anders dan een waarheid verkondigen — inderdaad, een tijdelijke waarheid — maar een, die voor wat Spanje betreft, aangeeft hoe bij tal van conflicten de houding van de arbeiders is. Dat wil niet zeggen, dat ik van mening ben dat de zelfstandige aktie van de arbeiders iets van gisteren zou zijn. Integendeel. Naarmate de traditionele instellingen van het georganiseerd overleg tussen kapitaal en arbeid hoe langer hoe minder in staat blijken zo te funktionieren als de bedoeling is en nieuwe instellingen al even moeizaam tot het gewenste resultaat komen, blijft er mogelijkerwijze een ‚kritiek’ moment bestaan waarop zich telkens weer zelfstandige akties kunnen voordoen. Waarom het in feite gaat is het echt zelfstandig worden van de arbeidersklasse ten opzichte van het kapitaal. Immers, de heerschappij daarvan wordt hoe langer hoe minder als vanzelfsprekend ervaren en het regeren, d.w.z. het beheersen van de arbeidersklasse, wordt hoe langer hoe moeilijker. Om die reden geloof ik, dat de zelfstandige strijd van de arbeiders een echte mogelijkheid zal worden naarmate de kapitalistische ontwikkeling voortschrijdt.

Inmiddels is de situatie in Spanje onveranderd. We blijven getuige van de komedie die wordt opgevoerd door de vakbeweging en de regering. De laatste is er praktisch in geslaagd het ‚werkgelegenheidsplan voor jongeren’ aanvaard te krijgen en wel door middel van verscheidene trucs en onder protest van de vakbeweging die dreigt met het mobiliseren van de achterban, maar in werkelijkheid niets doet. De regering heeft zelfs niets toegegeven op het gebied van de financiële eisen van de bonden, ofschoon het daarbij slechts om wat kruimels van het budget ging. Het bondgenootschap van technokraten, bankiers en ondernemers voelt zich sterk en neemt posities in die onwrikbaar schijnen. Maar de werkelijkheid overtreft datgene wat het ondernemerdom en de bonden zich wensen. Stap voor stap breken er meer stakingen uit. Zeker, ze worden geleid door de bonden, maar dat gebeurt omdat er wordt gevreesd, dat er zich anders ernstiger conflicten zullen voordoen. Ook de ondernemers richten daarop thans hun aandacht. De toeneming van het aantal stakingen dreigt het groeitempo van de ekonomie af te remmen en het buitenlands kapitaal van investeringen te weerhouden. En het zogenaamde ‚socialistische’ ekonomische wonder is juist aan de investeringen uit het buitenland te danken.

Hoe het ook zij, de sociale vrede is voortdurend in gevaar en ze moet gehandhaafd worden met een minimum aan zekerheden; daarvoor moeten stabiele verhoudingen met de vakbonden geschapen worden, zoals de president van het Spaanse ondernemersverbond

voorstaat. En de regering, die tenslotte de belangen van het ondernemersdom moet behartigen, is het daar natuurlijk volkomen mee eens.

N A S C H R I F T

Onze Spaanse vriend pleegt ons te schrijven in het Frans. Wij hebben zijn brief zo letterlijk mogelijk vertaald. We zijn ons er van bewust dat bepaalde passages daaruit niet altijd even duidelijk zijn. Dat heeft naar onze mening twee oorzaken. Ten eerste zijn de denkbeelden van de betrokkene niet altijd even helder en ten tweede is het zo, dat hij soms kennelijk moeite heeft zich duidelijk in het Frans uit te drukken. Over datgene wat onklaar is, zullen wij hem om opheldering vragen. Datgene wat hij in onze uiteenzettingen niet begrijpt, zullen we hem nader toelichten. Dát hij de door hem in deze brief geciteerde passage niet heeft begrepen, verbaast ons niet. Over dat punt juist lopen onze meningsverschillen. En hoewel onze vriend ons aan het slot van zijn brief verzekert, dat hij het in ieder opzicht met ons kommentaar eens is, geloven wij, dat de – zeer begrijpelijke – verschillen niettemin bestaan en groter zijn dan hij zich bewust is.

REDAKTIE D & G.

— o —

K O M T E R E E N K A B I N E T - K O K ? N O U W A T D A N N O G ?

Er zal begin mei wel geen arbeider geweest zijn, het zij jong of oud, man of vrouw, werkend of werkloos, die ook maar één traan gelaten heeft bij de val van het tweede kabinet-Lubbers. Zo lang de thans levenden zich kunnen herinneren is er nauwelijks een regering geweest, die zó cynisch en zo systematisch de bezittenden heeft bevoordeeld ten koste van de bezitlozen, die in zo sterke mate de rijken heeft ontzien en de armen heeft geplunderd, die zo duidelijk de belangen van het bedrijfsleven heeft gediend, die zo konsekwent de lasten van een economische crisis heeft afgewenteld op de schouders van de minst draagkrachtigen.

Is het kabinet van die naam ten val gebracht opdat eindelijk eens koers gezet zou worden naar een wat rechtvaardiger lastenverdeling? Men moet al wel bijzonder naïef zijn om het te geloven. Weliswaar heeft de Kamerfractie die de zittende ministersploeg het vertrouwen heeft opgezegd het aldus proberen voor te stellen. Maar haar woordvoerder Joris Voorhoeve speelde daarbij de rol van de vos die de passie preekt. Zeven jaar lang hebben de liberalen van zijn partij met geestdrift meegewerkt aan het verlagen van de lonen, aan de afbraak van de sociale voorzieningen. Zeven jaar lang en onder twee door Lubbers geleide regeringen hebben zij slechts oog gehad voor het vergroten van exportmogelijkheden en winsten. Als uitgerekend zij over een ‚rechtvaardiger inkomensverdeling‘ bazelen dan rekt men de hals om naar de adder onder het gras te speuren.

Is er voor arbeiders enige reden om zich over de val van het kabinet-Lubbers te verheugen? Wij zien die niet. Door wat voor regering de thans demissionaire ook zal worden opgevolgd, deze zal – zoals elke regering in deze maatschappij – de belangen van de heersende klasse dienen. Maar zou het Kamerlid Schutte dan geen gelijk hebben met zijn bewering, dat zij die Lubbers naar huis zonden de weg vrij maakten voor een kabinet-Kok? Of een dergelijk kabinet er komt is iets wat niemand weet. Het hangt af van de politieke manoeuvres die de partijen na de vervroegde verkiezingen zullen uitdokteren. Maar als zo'n kabinet-Kok, een koalitiëkabinet waaraan door de PvdA als grootste partij wordt deelgenomen, inderdaad tot stand zou komen, wat dan nog?

De PvdA is geen partij, die de belangen van de arbeidersklasse dient, of dienen kan, zomin als welke partij dan ook. Zij is de partij die over de wijze waarop het kapitaal het beste kan worden gediend andere opvattingen heeft dan de VVD of het CDA. Wat zij echter van die opvattingen kan verwezenlijken hangt minder af van de mogelijkheden dan wel van de noodzakelijkheden, van datgene wat het kapitaalsbelang vereist. Voor arbeiders is er geen enkel politiek perspectief of politiek alternatief dat reden geeft om zich illusies te maken. Welke kok er ook in het torentje aan het Binnenhof mag tronen, voor de arbeiders zal hij scherpe spijzen klaarmaken.

— o —

OVER EEN ZEER SOMBERE EN TREURIGE DAG IN HET REPUBLIKEINSE SPANJE

„Ik ben een ex-gevangene van het tuchthuis San Miguel de los Reyes, die sinistere straf-inrichting van de monarchie waarin diegenen levend begraven werden, die — omdat ze nu eenmaal geen lafaards waren — zich niet wensten te onderwerpen aan de infame wetten die de heersers hadden ingevoerd om de onderdrukten in bedwang te houden. Ik werd daar naar toe gebracht — met vele anderen — omdat ik in opstand was gekomen tegen de vernederingen waaraan een geheel dorp werd onderworpen, met een enkel woord: omdat ik een van de onderdrukkers had gedood.

Ik was jong en ik ben nog jong, want ik werd opgesloten toen ik drieëntwintig was en ik werd in vrijheid gesteld, dank zij de anarchistische kameraden die de poorten van de gevangenis openden toen ik 34 was. Elf jaar lang onderging ik de kwelling, dat ik niet langer een man was, maar een ding, een nummer”

Zo begint een klein vlugschrift dat uit de pen gevloeid is van een Spanjaard, die deel uitmaakte van een klein legertje van strijders, dat bekend is geworden onder de naam van de ‚IJzeren Colonne‘ en dat in de tweede helft van de jaren ’30 zijn sporen heeft verdiend in de strijd tegen Franco en diens fascistten.

Het vlugschriftje waarvan wij spreken moet al zo’n halve eeuw geleden zijn vervaardigd en verspreid. Het verscheen oorspronkelijk als een artikel in de krant van de ‚IJzeren Colonne‘, ‚Nosotros‘ (‚Wij‘) in maart 1937. Het werd gedeeltelijk in een Engelse vertaling afgedrukt door Burnett Bolloten in een boek dat hij aan bepaalde aspecten van de Spaanse burgeroorlog wijdde. Later verschenen vertalingen in andere talen. Ruim anderhalf jaar geleden verscheen een Engelse herdruk, die wij onlangs onder ogen kregen.

Over de ‚IJzeren Colonne‘ vertelt de schrijver:

„. . . We bestormden militaire barakken en ontwapenden de beruchte Guardia Civil en we dreven de fascistten naar de toppen van de Sierra waar ze zich sindsdien ophouden. We waren gewoon te nemen wat we nodig hadden, we namen proviand en wapens van de fascistten die we voor ons uit joegen. Een tijd lang voedden we ons met datgene wat we van de boeren kregen en we bewapenden ons, niet met wapens die ons werden geschonken, maar met wapens die we met onze blote handen ontrukten aan de tegen de republiek in opstand gekomen militairen”

Hij vervolgt:

„Men beschuldigde ons ervan, dat we ons onttrokken aan iedere controle omdat we ons niet onderwierpen aan de stomme grillen van hen, die zich als meesters van anderen beschouwden omdat ze toevallig in het een of andere kommittee zaten. Wij wilden vrij zijn en nadat wij de fascistten hadden onteigend veranderden we het leven in de dorpen

waar we doortrokken. We maakten een eind aan de heerschappij van de brutale politieke tirannen, die de boeren hadden bestolen en geterroriseerd. We schonken hun rijkdommen aan de arbeiders . . . Niemand, ik verzeker het, zou zich meer korrekter hebben kunnen gedragen tegenover de hulpelozen en behoeftigen, tegen hen die geplunderd en vervolgd waren gedurende heel hun leven, dan wij”

De ‚zeer sombere en treurige dag’ waarvan in de titel sprake is, dat is de dag waarop bekend werd gemaakt, dat de ‚IJzeren Colonne’ en andere colonnes gelijk deze, ‚gemilitariseerd’ dienden te worden. ‚Het nieuws”, aldus de auteur, ‚daalde als een ijskoude wind van de Sierra neer. Ik zal die dag nooit vergeten”

Wat dan volgt is een hartstochtelijk pleidooi t e g e n deze militarisatie, die opnieuw autoriteit en kadavergehoorzaamheid invoert in de gelederen van de revolutionaire strijders, die de triomf van de domme discipline betekent. Want, zo wordt dan in de volgende bladzijden betoogd, met de militaire discipline, met de bevelen en orders, zal het revolutionaire elan verdwijnen. Zij die de wapenen hebben opgenomen omdat ze zich eindelijk na een leven van vernederingen van die dagelijkse last en misère wilden bevrijden, omdat ze eindelijk vrije mensen wilden worden, zij zullen hun bezieling verliezen en de onverschrokkenheid, de afwezigheid van iedere vrees in het gevecht met de meedogenloze contra-revolutie, dat alles zal wegebben.

„Ooit”, zo zegt de schrijver, „zal de geschiedenis leren dat de ‚IJzeren Colonne’ misschien de enige kracht in Spanje was, die een klare visie bezat van datgene wat de Spaanse revolutie zou moeten wezen.” Volgens hem bood geen onderdeel zulk een krachtig verzet tegen Franco als juist de ‚IJzeren Colonne’¹⁾, die een tegenstander van militarisering was en die om die reden aan het front in de steek werd gelaten door de republikeinse regering.

„Ons verzet tegen militarisering berustte op datgene wat wij uit ervaring wisten van officieren Beroepsofficieren vormen altijd en overal een aparte klasse. Zij geven de orders, alle anderen moeten gehoorzamen. Ze beschouwen burgers als minderwaardig Wat zij een ‚proletarisch’ leger noemen is niet gebaseerd op dat soort van zelf-discipline dat door oorlogssituaties wordt afgedwongen. Wat zij discipline noemen betekent onderwerping, blinde gehoorzaamheid en de vernietiging van de menselijke persoonlijkheid”

En met fijn proletarisch instinkt beseft de schrijver, dat de militarisering de nederlaag tegen Franco en het einde van de Spaanse revolutie zal betekenen. Zijn betoog heeft niets van een analyse, is geen historische uiteenzetting over de nauwe samenhang tussen de maatschappij en de oorlogvoering. Maar de bittere ervaringen van levenslange onderdrukking en vernedering, zijn perfecte kennis van de heersers en van allen die willen heersen, zet de auteur op het rechte spoor. Hij toont zich een onverbiddelijke vijand van allen, die volgens de spelregels van de burgerlijke oorlogvoering de strijd tegen Franco en zijn klas-sieke, reguliere armeeën willen voeren. De stem die hij verheft, een hartstochtelijke indringende stem, is de stem van hen, die tot de beste en meest scherpziende delen van de Spaanse arbeidersklasse behoorden. Om die reden is „Een zeer sombere en treurige dag” het lezen waard. Wij overwegen — indien er voldoende belangstelling zou bestaan voor een tekst die een zo helder licht werpt op wat de historische tragedie van Spanje in de jaren ’30 kan worden genoemd, te zijner tijd een vertaling uit te brengen. Aktualiteit heeft het geschrift natuurlijk niet. Maar het behandelt wél een fundamentele kwestie die voor de klassenstrijd en voor het inzicht in wat een proletarische omwenteling en wat arbeidersstrijd werkelijk betekent, van groot belang is.

1) Natuurlijk waren er meer Colonne die een krachtig verzet tegen Franco pleegden. Denken we alleen maar aan de ‚Colonne Durruti’, die vanwege zijn activiteiten in de strijd tegen Franco vermaard was — red. D & G.